

ORIGINAL ARTICLE

The Effectiveness of Montessori and Malagasy Educational Program on Communication Skills

Reza Saberi*¹ , Mojtaba Pourkarimi Havoshki¹ , Sabri Arab Zozani²

1. Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Farhangian University, PO Box 14665-889, Tehran, Iran.

2. Graduate of Master's Degree in Elementary Education from Farhangian University and an Education Teacher in Mashhad.

Correspondence:

Reza Saberi

Email: r.saberi@cfu.ac.ir

Received: 07/Aug/2024

Accepted: 24/Oct/2024

How to cite:

Saberi, R. Pourkarimi Havoshki, M & Arab Zozani, S. (2024). The Effectiveness of Montessori and Malagasy Educational Program on Communication Skills. Technology and Scholarship in Education, 4 (3), 69-85.

ABSTRACT

Improving the social skills of learners related to the curriculum and how to teach is one of the challenges faced by educators in the education system. The present research examined the effectiveness of two curricula, Montessori and Malagasy on social skills. The research method was semi-experimental with a pre-test-post-test design with experimental groups one and two. The statistical population of the first elementary children of Toos Mashhad region and its sample number of 60 people were selected in three experimental groups of 20 students (1 and 2 group) and the control group. The social skills questionnaire of Mattson et al(2002). was used as a pre-test and post-test research tool. The training protocol was prepared according to the theoretical foundations of Montessori and Malagasy and after the approval of the experts, it was implemented in thirteen training sessions. For the probability test, univariate covariance (ANCOVA) and Bonferroni's post hoc test were used. The findings showed that the Montessori educational method has an effect on the social skills of first grade children. Also, the Malagasy educational method with an effect an effect on the social skills of first grade children, but the Malagasy method was more effective on social skills than the Montessori experimental group. It is suggested that teachers should consider Montessori and Malagasy educational programs to improve communication skills.

KEYWORDS

Curriculum, Educational System, Learners, Social Skills.

فناوری و دانش پژوهی در تعلیم و تربیت

سال چهارم، شماره سوم، پیاپی سیزدهم، پاییز ۱۴۰۳ (۶۹-۸۵)

<https://doi.org/10.30473/t-edu.2024.71924.1160>

«مقاله پژوهشی»

اثربخشی برنامه آموزشی مونته سوری و مالاگاتسی بر مهارت‌های ارتباطی

رضا صابری^{۱*}، مجتبی پور کریمی هاوشکی^۱، صبری عرب زوزنی^۲

چکیده

بهبود مهارت‌های ارتباطی یادگیرندگان مرتبط با برنامه درسی و چگونگی تدریس و آموزش یکی از چالش‌های پیشروی آموزشگران در سیستم آموزشی است. تحقیق حاضر به بررسی اثربخشی دو برنامه درسی مونته سوری و مالاگاتسی بر مهارت‌های اجتماعی بود. روش پژوهش از نوع نیمه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه‌های آزمایشی یک و دو است. جامعه آماری کودکان اول ابتدایی منطقه توس مشهد و نمونه آن تعداد ۶۰ نفر در سه گروه آزمایشی ۲۰ نفره ۱ و ۲ و گروه گواه انتخاب شدند. ابزار پژوهش پرسش‌نامه مهارت‌های اجتماعی ماتسون و همکاران (۱۳۸۱) به صورت پیش‌آزمون و پس‌آزمون مورد استفاده قرار گرفت. پروتکل آموزشی باتوجه به مبانی نظری مونته سوری و مالاگاتسی تنظیم و پس از تأیید صاحب‌نظران در سیزده جلسه آموزشی اجرا شد. برای آزمون فرضیه‌ها هم از کوواریانس (ANCOVA) تک‌متغیره و آزمون تعقیبی بونفرونی استفاده شد. یافته‌ها نشان داد روش آموزشی مونته سوری بر مهارت‌های اجتماعی کودکان اول ابتدایی تأثیرگذار بود. همچنین روش آموزشی مالاگاتسی بر مهارت‌های اجتماعی کودکان اول ابتدایی تأثیرگذار بود، اما روش مالاگاتسی اثربخشی بیشتری بر مهارت‌های اجتماعی نسبت به گروه آزمایشی مونته سوری داشت. در نتیجه می‌توان گفت آموزش مهارت‌های اجتماعی می‌تواند اثربخشی بیشتری نسبت به روش گام‌به‌گام بر مهارت‌های اجتماعی داشته باشد. پیشنهاد می‌شود که معلمان باتوجه به موقعیت، برنامه آموزشی مونته سوری و مالاگاتسی را جهت بهبود مهارت‌های اجتماعی در نظر داشته باشند.

واژه‌های کلیدی

برنامه درسی، نظام آموزشی، یادگیرندگان، مهارت‌های اجتماعی.

۱. استادیار گروه آموزش علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، صندوق پستی، ۱۴۶۶۵-۸۸۹، تهران، ایران.
۲. دانش آموخته کارشناسی ارشد آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان و آموزگار آموزش و پرورش مشهد.

نویسنده مسئول:

رضا صابری
رایانامه: r.saberi@cfu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۵/۱۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۸/۰۳

استناد به این مقاله:

صابری، رضا؛ پورکریمی هاوشکی، مجتبی و عرب زوزنی، صبری. (۱۴۰۳). اثربخشی بسته آموزشی مونته سوری و مالاگاتسی بر مهارت‌های ارتباطی، فصلنامه علمی فناوری و دانش پژوهی در تعلیم و تربیت، ۴ (۳)، ۶۹-۸۵.

مقدمه

توجه به مهارت‌های ارتباطی و آموزش آنها از دو جهت موردتوجه است. از یک سو برای آمادگی در جامعه و پذیرفتن نقش‌های اجتماعی (دیویی، ۱۳۲۱: ۵، ترجمه همدانی). از سویی دیگر پرداختن به مهارت‌های ارتباطی، فراتر از بعد اجتماعی بر عملکرد کلی بچه‌ها تأثیر گذار است. فوایدی چون بهبود عملکرد، نظارت فعال، دفاع از خود، تأثیر گذاری و اقناع دیگران (جنکینز و جاکلن، ۲۰۲۳)، تعامل مناسب با دیگران، تعاملی مبتنی بر شناخت موقعیت، عمل مناسب و ارزیابی عمل خود (دوبینز و همکاران، ۲۰۲۳)، بر این اساس، این مهارت‌ها با توجه به فوایدشان مهم بوده و به همین دلیل در مدرسه بسط داده شده‌اند. در واقع یکی از اهداف نظام آموزشی توجه به مهارت‌های اجتماعی است (پریارا^۲ و همکاران، ۲۰۲۴) همچنین تحقق آن، یکی از معیارهای نظارت بر عملکرد آموزشی (اوزکیل، تارکر و نورا^۴، ۲۰۲۳) و سنجش موفقیت تحصیلی دانش آموزان است (ساوا، فرچسپنیک و انکاتا^۵، ۲۰۲۲).

اما در زمینه آموزش مهارت‌های اجتماعی، معلمان همواره دغدغه انگیزه دانش آموزان برای یادگیری، تعهد به انجام وظایف و تسلط بر این مهارت‌ها را دارند (موشر^۶، ۲۰۲۲)، لذا در زمینه آموزش مهارت‌های اجتماعی علاوه بر فراگیری این مهارت‌ها توجه به فهم، رغبت و فعالیت دانش آموز نیز دارای اهمیت است. در این زمینه دیویی معتقد است: «زمانی که آموزش مبتنی بر فهم و فعالیت نباشد، بچه‌ها ساکت و تسلیم در کلاس ما نشسته و به حرف‌های ما گوش داده و در پایان مطالبی را که می‌خواهیم فرامی‌گیرند. این یادگیری به این دلیل است که دانش آموز قابلیت ضبط کردن بی‌کم‌وکاست را دارد. اما هر چه سکوت و تسلیم بیشتر باشد، حرکت به سمت تباهی نیز بیشتر خواهد بود. چرا که ما قدرت فکر کردن را از او می‌گیریم. دانش آموز از جهان تنها با نقشه آن آشنا خواهد شد بدون درک واقعیت آن» (دیویی، ۱۳۳۱: ۳۴). در واقع تنها زمانی می‌توانیم فعلی را عمل اجتماعی نام نهیم که درونی و مبتنی بر انتخاب فعالانه عامل آن باشد؛ لذا آموزش باید در صدد سوق دادن فعالیت‌های آموزشی در راستای خودانگیزگی و فعالیت و رغبت باشد.

بر اساس آنچه در زمینه آموزش رغبت‌انگیز، فعال و تأثیر گذار مهارت‌های اجتماعی بیان شد، اتخاذ روش‌ها و رویکردهای مؤثر در تدریس که زمینه فهم و رغبت و فعالیت را در رابطه با چنین آموزش‌هایی فراهم نمایند امری ضروری است. در این زمینه می‌توان به دو رویکرد آموزشی یعنی رویکرد مونته سوری^۷ و مالاگاتسی^۸ اشاره نمود. این دو رویکرد هر دو تأکیدشان بر آموزش مهارت‌های اجتماعی مبتنی بر فعالیت، رغبت و رشد اجتماعی است؛ اما دارای تفاوت‌هایی نیز هستند. در این رابطه مونته سوری دغدغه توجه به استقلال فرد و مالاگاتسی دغدغه توجه به روابط اجتماعی دارد حسینی، حیدری، سعادت‌مند (۱۳۹۸). در نتیجه ضروری است که از یک سو، این دو رویکرد به تفصیل مورد بررسی قرار گرفته و از سویی دیگر اثربخشی هر کدام در راستای آموزش مهارت‌های اجتماعی موردتوجه قرار گیرد.

در راستای بررسی تفصیلی و تبیین این دو رویکرد باید اشاره نمود اجتماعی شدن خصیصه‌ای فراگیر در رویکرد مونته سوری به آموزش است تا جایی که افراد ناتوان را نیز در بر دارد (دنرت و فولر، ۲۰۱۵). از دیدگاه مونته سوری کودک دارای دو بعد و لذا دو هدف است. بیولوژیکی و اجتماعی. اولی به رشد بدنی و دومی مواجهه با محیط اجتماعی است (سجادیه، ۱۳۹۸). مواجهه به معنای منطبق شدن است (برآور، کلاور و درزی، ۲۰۲۳: ۱۰). انطباق نیز به معنای سازگاری با محیط اجتماعی است (کیانی، ۱۴۰۰). امری که خصیصه ذاتی کودک است (سجادیه، ۱۳۹۸). سازگاری در دیدگاه مونته سوری به معنای آشنایی با محدودیت‌ها و حدود خود و تلاش برای رعایت آنها است (سجادیه، ۱۳۹۸). در این فرایند نباید کودک را محدود نمود تا کودک به رفتارهای خشن و غیراخلاقی گرایش پیدا نکند (کیانی، ۱۴۰۰). تربیت شهروندی مونته سوری را می‌توان در هفت مینا خلاصه نمود: ۱- اهداف مشترک انسانی. یعنی اولویت دادن به دستیابی به جامعه بهتر به جای توجه به منافع شخصی ۲- آمادگی برای تفکر و عمل مستقل. یعنی بچه باید خودش تصمیم بگیرد که چه نوع شهروندی می‌خواهد باشد ۳- تصور شهروند آینده. در این جامعه شهروندان با هم در تعامل بوده و مسئولیت‌پذیری برای زندگی با

6 Mosher

7 Montessori

8 Malagasy

9 Danner and Fowler

10 Brouwer. Klaver, and Der Zee

1 Jenkins and Jaclyn

2 Dobbins. and et all

3 Pereira et all

4 Özgül. P, Türker. S, Nevra

5 Sava, Fartusnic & Ancuta

و متنوع ختم شوند (هولمر، ۲۰۱۷). آنچه در جامعه دموکراتیک مهم است مشارکت آگاهانه افراد و ارتباط مؤثر آنها در دنیای در حال تغییر است (ینکو^۲، ۲۰۱۹). رویکرد مالاگاتسی مبتنی بر نظریه‌های ساخت‌گرایی اجتماعی است. رویکردی که بچه‌ها را به‌عنوان بازیگران اجتماعی فعال در ساخت و تعیین زندگی اجتماعی‌شان در نظر می‌آورد. فعالیتی مبتنی بر تفکر بر ایده‌های اثبات شده و پذیرفته شده گذشتگان (سون کیم و دارلینگ^۴، ۲۰۰۹).

اصول تربیت اجتماعی در دیدگاه مالاگاتسی به شرح زیر قابل استنتاج هستند: ۱- تصور از کودک به مثابه فردی فعال. یعنی دانش‌آموز پژوهشگری طبیعی و ذاتی است که کنجکاوی برای پرسیدن سؤال دارد (کیم و دارلینگ، ۲۰۰۹). ۲- یادگیری مذاکره‌ای. در دیدگاه او فرایند آموزش باید به‌گونه‌ای باشد که هم بچه‌ها دست به نوآوری زده و در مورد آن با هم صحبت و اظهارنظر نمایند. به‌عنوان مثال صحبت در مورد کاردستی‌هایی که می‌سازند (ینکو، ۲۰۱۹). ۳ مستندسازی. مستندسازی ارائه‌دهنده تجارب، ایده‌ها و افکار بچه‌ها است و شیوه‌ای مفید برای ارزیابی عملکرد آنها است. ۴- روابط اجتماعی. در دیدگاه او تعاملات اجتماعی باید به‌عنوان یک از مؤلفه‌های ارزیابی رشد بچه‌ها لحاظ شود (کیم و دارلینگ، ۲۰۰۹). از روابط اجتماعی می‌توان به‌عنوان معیاری برای ارزیابی سایر فعالیت‌های دانش‌آموزان بهره برد. به‌عنوان مثال بچه‌ها تا چه اندازه در ساختن کاردستی وارد تعامل و گفت و گو با دیگر بچه‌ها می‌شوند (ینکو، ۲۰۱۹). ۵- ساخت و بازسازی مداوم^۵. این اصل توجه دارد به پرورش خلاقیت و قدرت ریسک‌پذیری (ینکو، ۲۰۱۹). ۶- وجود فرصت‌هایی به‌منظور ایجاد تعارض^۶. در دیدگاه او با ایجاد موقعیت‌های مبهم، تعارض گونه و چالش‌برانگیز می‌توان دانش‌آموزان را به فعالیت و نوآوری واداشت. فعالیت و نوآوری که هدفش سازگاری و برگشت به تعادل است. باتوجه به توضیحات فوق روش آموزش مبتنی بر رویکرد مالاگاتسی شامل فراهم نمودن زمینه مشورت، مذاکره، در معرض نقد قرارگرفتن، فراگیری شیوه‌ها و هنر ارتباط، هنر گوش‌دادن، درک تفاوت‌های دیگران، تبادل ایده‌ها، زمینه گفت‌وگو حتی در کارهای دستی می‌شود. به‌علاوه بررسی اثربخشی نیز برخی از مفاهیم ذکر شده

هم را دارند ۴- شهروندان سازگار و نقاد. این اصل تأکید بر اهمیت انتخاب اجتماعی مبتنی بر تمایل فردی نیست؛ بلکه مبتنی بر همگرایی اجتماعی است ۵- انسانیت برای هماهنگی. او معتقد است افراد برای خود، خانواده و ملت‌شان می‌جنگند؛ اما برای کار جمعی و همگرایی آموزش داده نمی‌شوند ۶- دانش به مثابه پیش‌نیاز و رشد شخصیت به‌عنوان هدف. او معتقد است از طریق تدریس، اخلاق و دانستن یادگیرندگان پالایش می‌یابند. بچه باید دانش لازم برای ساخت جامعه جدید را بیاموزد. ۷- جهان‌بینی در حال توسعه. یعنی باور به تغییرات دنیا و اینکه این افراد هستند که می‌توانند زمینه تغییر را با تغییر بینش‌شان کسب نمایند (کیانی، ۱۴۰۰)

باتوجه به مبانی فوق قواعدی که در امر آموزش باید نسبت به دانش‌آموز رعایت شود شامل نکاتی می‌باشد از جمله: توجه به فعالیت مستقل و در عین حال هدایت شده دانش‌آموز، آموزش پژوهش‌گری به دانش‌آموزان در راستای دستیابی به اهداف مشترک در عین حفظ استقلال فردی‌شان، ایجاد فرصت نقادی، کشف استعدادها، تحول شخصیت دانش‌آموز، تجربه فعالیت‌های اجتماعی واقعی، آشنا نمودن او با هنجارها، ایده‌آل‌ها و فضایل اخلاقی، توجه به نیازهای خودانگیزنده دانش‌آموز، فراهم نمودن فرصت همکاری و مشارکت دانش‌آموزان در مدرسه، فراهم نمودن زمینه همکاری خانه و سایر سازمان‌ها با مدرسه در راستای پرورش دانش‌آموز.

اجتماعی شدن در دیدگاه مالاگاتسی به‌معنای احترام در روابط و تعاملات بین‌فردی است (هولمر^۱، ۲۰۱۷). روابطی مبتنی بر احترام که بنیانی خواهند بود بر کارگروهی. تعامل نیز در دیدگاه او به‌معنای تلاش برای کار با هم برای ایجاد تعاملاتی که سازنده هستند. سازنده نه تنها برای اجتماعی شدن بلکه برای ساختن زبان و برای ساختن اشکال و معنای زبان؛ لذا این امور به ارتباطات نظم می‌بخشد رنکین^۲، ۲۰۰۴. احترام و تعامل هم در برابر رویکردهای فایده‌گرا و هم ایدئولوژیکی قرار دارند. روابط بین‌فردی مبتنی بر احترام و تعامل ایجادکننده جامعه دموکراتیک است. جامعه دموکراتیک از دیدگاه او جامعه‌ای است که مبتنی بر رعایت استقلال، داشتن فرصت تحقق استعدادها، خلاقیت، نقادی و توجه به حقوق اولیه افراد است. همچنین در این جامعه فعالیت‌های اجتماعی می‌توانند به نتایج ناخواسته، پیش‌بینی‌ناپذیر

4 Sun Kim and Darling

5 Continual Reconstruction

6 Conflicts

¹ Holmes

² Rankin

³ Yanko

مونه سوری بر خلاقیت کودکان ۴ و ۵ ساله پیش دبستانی مؤثر بوده است. در این پژوهش در خصوص ابعاد چهارگانه خلاقیت، روش آموزشی مونه سوری در افزایش ابعاد سیالی، انعطاف پذیری، ابتکار و بسط کودکان مؤثر بود.

تحقیقی با عنوان "بررسی تأثیر رویکردهای آموزشی بر مهارت‌های اجتماعی کودکان پیش دبستانی" توسط محمدی و مستری در سال ۱۳۹۶ انجام شد. چارچوب نظری این پژوهش با بهره گیری از الگوی مدارس رژیو امیلیا و نظریات مالاگاتزی و لیلیان کتز تنظیم شده است. یافته‌های حاصل از آزمون T مستقل نشان داد که میانگین مهارت‌های اجتماعی-عاطفی کودکان پروژه-محور در مقایسه با واحد کار بیشتر است. همچنین هر یک از مهارت‌های عاطفی-اجتماعی طی دوره‌های زمانی متفاوت در کودکان بروز می‌کند.

پژوهشی با عنوان "تدریس در کلاس درس مونه سوری: بررسی نظریه تنوع و تجسم به عنوان پایه‌ای برای رشد معلمان" توسط تباتو اهلکویست^۱ در سال ۲۰۲۰ انجام شد. این پژوهش کنش را محور و اساس کارکردهای شناختی می‌داند. کنش نیز بر این تعامل ذهن و بدن (حرکت) است. دو خصیصه‌ای که اساس اقدامات آموزشی مونه سوری هستند. بر این اساس تدریس باید مبتنی بر فعالیت و کنش باشد.

در پژوهشی دیگر با عنوان "مونه سوری، والدورف و رژیو امیلیا" (الجابربین، ۲۰۲۰). بر اساس مقایسه این سه رویکرد نتایج نشان دهنده آن است که هر سه رویکرد در رابطه با رشد تفکر انتقادی کودکان موفق بوده و معلمان می‌توانند با توجه به زمینه فرهنگی، محلی و اجتماعیشان از این رویکردها بهره ببرند.

با مرور و تحلیل پیشینه‌های فوق می‌توان به این نتیجه دست یافت که پژوهش‌ها در صدد استنتاج مدل یا اصولی برای آموزش از دیدگاه این دو متفکر بوده‌اند و یا به اثر بخشی دیدگاه این دو متفکر نسبت به روش‌های سنتی پرداخته‌اند. اما مقایسه اثربخشی رویکرد این دو متفکر در رابطه با پرورش مهارت‌های اجتماعی مورد توجه نبوده است. در واقع همواره سعی بر آن بوده تا روش این دو متفکر به عنوان روش جدید با ماهیت و کارکرد رغبت انگیزی و فعالیت محوری در جهت مهارت‌های اجتماعی معرفی شده و با رویکردهای سنتی که غالباً مبتنی بر فعالیت و رغبت نیستند مقایسه شوند. اما تلاشی برای مقایسه دیدگاه این

از جمله مهارت‌های اجتماعی مستلزم انجام پژوهش میدانی است.

با توجه به مباحث بیان شده می‌توان به این نتیجه رسید که اهمیت روش مونه سوری این است که بر اساس یک برنامه مشخص، کار آموزش جهت داده می‌شود. نقش آموزگار در این روش به صورت یک مشاهده گر است او کاملاً غیر مستقیم و حرفه‌ای کودک را هدایت می‌کند. نکته بسیار مهم در این روش آن است که هر کودک بر اساس توانایی‌های فردی خود پیشرفت می‌کند و فایده و کاربرد آن در این است که کودک یاد می‌گیرد که چگونه از عهده‌ی کارهای شخصی و فعالیت‌های روزمره زندگی خود برآید. اما اهمیت روش مالاگاتزی بر خلاف مونه سوری در این است که برنامه‌ی مشخصی برای آموزش کودکان ندارد. تمامی برنامه‌های آموزشی کودک در این سیستم با توجه به واکنش و علاقه کودکان در مورد یک موضوع و به مرور زمان شکل می‌گیرد. کودکان می‌توانند با توجه به علاقه خود یک پروژه را روزها ادامه دهند و یا می‌توانند به دلیل عدم اشتیاق پروژه را شروع نکنند. با توجه به این تفاوت‌ها این سؤال مطرح می‌شود که آیا تفاوتی بین دو برنامه درسی مونه سوری و مالاگاتزی در کسب مهارت‌های اجتماعی وجود دارد؟ و اگر دارد کدام روش تأثیر بیشتری دارد؟

باتوجه به تبیین مسئله مهارت‌های اجتماعی مرتبط با دو برنامه درسی مونه سوری و مالاگاتزی پژوهش‌هایی انجام شده است که می‌تواند خلأ پژوهش مربوط به این مطالعه را نشان دهد که به طور خلاصه به برخی از آنها اشاره می‌شود.

پژوهشی با نام "مقایسه اثربخشی روش‌های آموزشی رژیو امیلیا و های اسکوپ بر مهارت‌های اجتماعی نوآموزان پیش دبستان شهر تبریز" توسط سلطانی، اقدسی و هاشمی (۱۴۰۰) انجام شد نتایج نشان داد که روش‌های آموزشی رژیو امیلیا و های اسکوپ بر مهارت‌های اجتماعی نوآموزان مؤثرند. نتایج آزمون تعقیبی نشان داد اثرگذارترین روش آموزشی بر نوآموزان، مربوط به رویکرد آموزشی رژیو امیلیا است، همچنین در افزایش مهارت‌های اجتماعی روش های اسکوپ تأثیر بیشتری دارد.

نتایج تحقیقی با نام "بررسی تأثیر آموزش روش مونه سوری بر خلاقیت کودکان پیش دبستانی ۴ و ۵ ساله شهر تبریز (اوبالاسی و حسینی نسب، ۱۳۹۳) نشان داد که آموزش به روش

¹ Tebano Ahlquist

از روش اندازه‌گیری آلفای کرونباخ ۰.۸۶ محاسبه شد. ضریب آلفای کرونباخ به‌دست‌آمده از این مطالعه نیز برابر با ۰/۹۰۷ بود.

شیوه اجرا و پروتکل آموزشی: در روش آموزشی این پژوهش به‌مدت سه ماه و هر هفته دو جلسه به آموزش کودکان مطابق با محتوای آموزشی مונته سوری و مالاگاتسی اختصاص داده شد. ذکر این نکته ضروری است که ۵ نفر از متخصصان روش تدریس اعتبار این جلسات آموزشی را مورد تأیید قرار دادند. در ضمن آموزش مهارت‌های اجتماعی مطابق پرسش‌نامه ماتسون طبق چک‌لیست به‌دقت مورد مشاهده قرار گرفت و رفتارهای آنها نیز ثبت و ضبط گردید. معیار ورود و خروج از مداخله آموزشی پرسش‌نامه مهارت‌های اجتماعی ماتسون بود. در هنگام ورود به آموزش دانش‌آموزانی که از این پرسش‌نامه نمره پایینی کسب کردند به‌عنوان مبنای ورود به آموزش قرار گرفتند و در هنگام خروج نیز مجدداً پرسش‌نامه اجرا و تحلیل شد. برای همسان‌سازی گروه‌ها نیز بعد از اجرای پرسش‌نامه و قبل از ورود به مداخله آموزشی به‌صورت تصادفی در دو گروه قرار گرفتند تا متغیرهای مزاحم تعدیل شوند.

روش مונته سوری (هاشمی و همکاران، ۱۳۹۹) شامل مهارت‌های زندگی: مهارت‌های حسی: مهارت‌های محاسبه‌کردن. زبان: فرهنگ که در طول سه ماه از مهارت‌های ساده تا پیچیده را شامل می‌شود.

. روش مالاگاتسی یا رچیوامیلیا (سلطانی و همکاران، ۱۴۰۰) شامل بازی (بازی دودین، سایه بازی) پروژه (حجم‌سازی، ارتباط با ماده، پرتوهای نور، پروژه حشرات، گیاهان، سنگ‌ها و بازیافت)، نقاشی با استفاده از مواد طبیعی (ساخت رنگ از راه تغییر مواد جمع‌آوری‌شده با شکستن، پودر کردن، الک کردن، کوبیدن، ساییدن و...)، تولید صدا با استفاده از مواد طبیعی، صدا می‌شود.

دو متفکر از جهت اینکه کدام یک از دو رویکرد فعالیت و رغبت بر انگیز برای تقویت مهارت‌های ارتباطی کارآمد تر است نشده است.

روش

روش پژوهش: این پژوهش از نوع پژوهش‌های نیمه‌آزمایشی از نوع پیش‌آزمون و پس‌آزمون در هر دو گروه آزمایشی و گواه است. گروه آزمایشی ۱ در معرض متغیر مستقل روش مונته سوری و گروه آزمایشی ۲ در معرض متغیر مستقل روش مالاگاتسی قرار گرفت.

جامعه آماری و نمونه‌گیری: جامعه آماری این پژوهش دانش‌آموزان پایه اول ابتدایی منطقه توس مشهد بودند. از بین این دانش‌آموزان ۶۰ نفر به‌صورت نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. ۴۰ نفر در ۲ کلاس به‌عنوان گروه آزمایشی از نوع نیمه‌آزمایشی بین گروهی با پیش‌آزمون و پس از آزمون به‌عنوان گروه آزمایشی یک و دو و ۲۰ نفر به‌عنوان گروه کنترل قرار گرفتند. در مرحله‌ی بعدی بر روی دو گروه آزمایشی یکی روش مונته سوری و گروه ۲ روش مالاگاتسی اجرا شد.

ابزارهای پژوهش: مهارت‌های اجتماعی از طریق پاسخ واحدهای پژوهش به پرسش‌نامه ماتسون و همکاران یوسفی و خیر، ۱۳۸۱ است. این پرسش‌نامه دارای ۵۶ سؤال بوده و هدف آن سنجش مهارت‌های اجتماعی از ابعاد مختلف با پنج خرده مؤلفه مهارت‌های اجتماعی مناسب، رفتارهای اجتماعی نامناسب، پرخاشگری و رفتارهای تکانشی، برتری‌طلبی، اطمینان زیاد به خود داشتن، رابطه با همسالان بود. این پرسش‌نامه قبل و بعد از آموزش بر اساس مهارت‌های کسب شده تکمیل شد. در پژوهش یوسفی و خیر (۱۳۸۱) روایی سازه این پرسش‌نامه مورد تأیید قرار گرفت. همچنین پایایی پرسش‌نامه یا قابلیت اعتماد آن با استفاده

جدول ۱: برنامه آموزشی ساخت رنگ مبتنی بر رویکرد مונته سوری جهت کسب مهارت‌های اجتماعی

جلسات	اهداف آموزشی	روش اجرا	ابزار	زمان	مکان
اول	پذیرش بازی گروهی و قواعد بازی گروهی	تقسیم میوه‌ها و سبزیجات خرد شده مثل لبو، پرتغال، زعفران، اسفناج، بلوبری، هویج و توت‌فرنگی در گروه‌های سه‌نفره	میوه‌ها و سبزیجات متنوع با رنگ‌های مختلف مانند لبو، پرتغال، زعفران، اسفناج، بلوبری، هویج و توت‌فرنگی	۴۵ دقیقه	کلاس آموزشی
دوم و سوم	مشارکت در ایده‌پردازی رنگ‌های خوراکی جهت تولید رنگ‌های خوراکی	دریافت نظرات گروه‌های سه‌نفره در مورد اینکه چگونه از میوه‌ها و سبزیجات رنگ بسازیم	دفترچه یادداشت و برگه‌هایی برای یادداشت کردن نتایج هم‌فکری اعضای گروه	۴۵ دقیقه	کلاس آموزشی

چهارم و پنجم و ششم	هم‌فکری و مشورت در مورد چگونگی تولید رنگ از میوه‌ها و سبزی‌های افزایش دقت و توجه و تمرکز در سایه کارگروهی	گرفتن این میوه‌ها و سبزی‌ها توسط گروه‌های سه‌نفره با همکاری و نظارت معلم	دستگاه آب‌میوه‌گیری، لیوان، بشقاب	کلاس آموزشی	۴۵ دقیقه
هفتم، هشتم و نهم	مشارکت در ساخت رنگ‌های نارنجی، سبز و بنفش	تقسیم گروه‌ها توسط معلم. گروه ۱: ترکیب آب پرتقال و توت‌فرنگی برای رنگ نارنجی گروه ۲: ترکیب آب بلوبری و توت‌فرنگی برای رنگ بنفش. گروه ۳: ترکیب آب پرتقال با بلوبری برای رنگ سبز.	آب پرتقال، توت‌فرنگی، بلوبری. لیوان ۶ عدد	کلاس آموزشی	۴۵ دقیقه
دهم، یازدهم و دوازدهم	سنجش کار دانش‌آموزان	معلم با توجه به معیارهای از پیش تعیین شده یک نمره عددی به دانش‌آموزان می‌دهد.	دفترچه یادداشت. ضبط‌صوت، دوربین	کلاس آموزشی	۴۵ دقیقه

جدول ۲: برنامه آموزشی رنگ سازی مبتنی بر رویکرد مالاکاتسی جهت کسب مهارت‌های اجتماعی

اول	جلسات	اهداف آموزشی	روش اجرا	ابزار	زمان
دوم و سوم و چهارم	گروه‌بندی و تقسیم وظایف بین دانش‌آموزان	دانش‌آموزان به‌صورت توافقی در گروه‌های سه‌نفره قرار می‌گیرند و تقسیم‌کار می‌کنند و در مورد پروژه انتخاب شده که ساخت رنگ با استفاده از میوه‌ها هست گفتگو می‌کنند.	پرتقال، بلوبری و توت‌فرنگی	۴۵ دقیقه	کلاس آموزشی
پنجم و ششم و هفتم	هم‌فکری و مشورت در مورد چگونگی تولید رنگ از طریق گواش در سایه کارگروهی	گرفتن آب‌میوه‌ها و سبزی‌ها توسط گروه‌های سه‌نفره و ارائه گزارش و بازخورد توسط معلم و هم‌کلاسی‌ها	دستگاه آب‌میوه‌گیری، لیوان، بشقاب	۴۵ دقیقه	کلاس آموزشی
هشتم و نهم و دهم	گفتگو در مورد نتایج احتمالی ترکیب رنگ‌ها با یکدیگر و مشارکت در ساخت رنگ‌های نارنجی، سبز و بنفش	تقسیم گروه‌ها توسط دانش‌آموزان و با توافق یکدیگر: گروه ۱: ترکیب آب پرتقال با بلوبری برای رنگ سبز گروه ۲: ترکیب آب پرتقال و توت‌فرنگی برای رنگ نارنجی گروه ۳: ترکیب بلوبری و توت‌فرنگی برای رنگ بنفش	آب پرتقال، توت‌فرنگی، بلوبری. لیوان ۶ عدد، دفترچه یادداشت	۴۵ دقیقه	کلاس آموزشی
یازدهم و دوازدهم و سیزدهم	ارزشیابی پروژه یادگیرندگان	یادگیرندگان و معلم به یادگیرندگان یک وضعیت توصیفی از پروژه آنها با بیان نقاط قوت و ضعف بیان کردند	دفترچه یادداشت. ضبط‌صوت، دوربین	۴۵ دقیقه	کلاس آموزشی

۱. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها: در این پژوهش داده‌ها در دو سطح توصیفی و استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در سطح استنباطی برای پاسخ به فرضیه‌ها از آزمون کوواریانس (ANCOVA) تک‌متغیره و آزمون تعقیبی بونفرونی و با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS نسخه ۲۳ استفاده شد.

یافته‌ها

مطالعه حاضر به منظور اثربخشی روش آموزش مونته سوری و مالاگاتسی بر کسب مهارت‌های اجتماعی و اینکه کدام روش تأثیرگذاری بیشتری بر مهارت‌های اجتماعی دارند انجام شد. برای بررسی این موضوع ابتدا آمار توصیفی مربوط به شرکت‌کنندگان بیان شده بعد نرمال بودن متغیرهای پژوهش و در ادامه با استفاده از تحلیل کوواریانس و آزمون تعقیبی به بررسی فرضیه‌های پژوهش می‌پردازیم.

آمار توصیفی

از آن جایی که جامعه آماری پژوهش حاضر منحصر به دختران کلاس اول دبستان می‌شود، تنها آمار توصیفی سن آنها مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. اکثر شرکت‌کنندگان در گروه کنترل و گروه آزمایش اول ۷ ساله و اکثر شرکت‌کنندگان در گروه آزمایش دوم، ۶ ساله بوده‌اند

آمار توصیفی متغیر پژوهش در جدول ۱ ارائه شده‌است.

جدول ۳: آمار توصیفی متغیر مهارت‌های اجتماعی

گروه	میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
پیش‌آزمون	۱۶۷/۲۱	۱۲/۳۲	۱۷۳	۲۲۳
پس‌آزمون (کنترل)	۱۷۷/۹۰	۱۴/۶۵	۱۷۴	۲۲۳
پیش‌آزمون	۱۶۸/۴۳	۱۲/۹۸	۱۵۸	۲۳۴
پس‌آزمون (آزمایش ۱)	۱۹۹/۲۵	۱۳/۰۴	۱۹۳	۲۴۴
پیش‌آزمون	۱۶۷/۳۳	۱۴/۵۲	۱۲۲	۲۳۹
پس‌آزمون (آزمایش ۲)	۲۰۱/۵۷	۱۵/۲۶	۲۰۱	۲۶۵

گروه‌ها نسبت به پیش‌آزمون افزایش داشته و این افزایش در گروه‌های آزمایش ۱ و ۲ چشمگیرتر از گروه کنترل است.

بررسی نرمال بودن متغیر پژوهش

نتایج بررسی گروه‌های پژوهشی در جدول زیر آمده است.

جدول فوق (۳) پارامترهای توصیفی برای هر متغیر را به صورت مجزا در هر گروه نشان می‌دهد. این پارامترها عمدتاً شامل اطلاعات مربوط به شاخص‌های مرکزی، نظیر بیشترین نمره، کمترین نمره، میانگین همچنین اطلاعات مربوط به شاخص‌های پراکندگی نظیر انحراف استاندارد است. جدول مذکور نشان دهنده آن است که میانگین متغیر مهارت‌های اجتماعی در پس‌آزمون

جدول ۴: آزمون کولموگروف - اسمیرنوف (KS) بررسی نرمال بودن متغیر پژوهش

گروه	پیش‌آزمون	پس‌آزمون
آماره	۰/۰۹۶	۰/۱۳۱

کنترل	معناداری	۰/۱۷۳	۰/۲۸۶
آزمایش ۱	آماره	۰/۱۴۳	۰/۲۳۲
	معناداری	۰/۳۱۲	۰/۱۶۶
آزمایش ۲	آماره	۰/۲۷۶	۰/۲۴۱
	معناداری	۰/۰۹۷	۰/۱۳۶

همان گونه که یافته‌های جدول فوق (۴) نشان می‌دهد، مقدار سطح معناداری متغیر مهارت‌های اجتماعی در هر سه گروه بیشتر از ۰/۰۵ است. بنابراین فرض صفر پذیرفته می‌شود یا به عبارت دیگر توزیع آماری این متغیر نرمال می‌باشد. یافته‌های استنباطی در این قسمت به بررسی فرضیه‌های پژوهش پرداخته می‌شود.

روش مونتِه سوری بر مهارت‌های اجتماعی کودکان اول ابتدایی تأثیرگذار است.

به منظور بررسی فرضیه فوق، از آزمون کوواریانس استفاده شده است که نتایج آن در ادامه ارائه می‌گردد:

پیش فرض تحلیل کوواریانس همگنی شیب رگرسیون است که در جدول زیر مشاهده می‌شود.

جدول ۵: آزمون همگنی شیب رگرسیون

منبع	مجموع مجذورات	df	میانگین مربعات	F	معناداری
مدل تصحیح شده	۱۳۹۹۸/۹۰۴	۳	۴۶۶۶/۳۰۱	۲۰۷/۱۶۸	۰/۰۰۱
رهگیری	۵۴۳/۶۵۲	۱	۵۴۳/۶۵۲	۲۴/۱۳۶	۰/۰۰۱
گروه آزمایشی	۵۷۴/۹۰۲	۱	۵۷۴/۹۰۲	۲۵/۵۲۴	۰/۰۰۱
پیش آزمون	۶۵۱۸/۳۸۸	۱	۶۵۱۸/۳۸۸	۲۸۹/۳۹۵	۰/۱۰۲
تعامل گروه و پیش آزمون	۳۱۹/۴۶۶	۱	۳۱۹/۴۶۶	۱۴/۱۸۳	۰/۰۶۱
خطا	۸۱۰/۸۷۱	۳۶	۲۲/۵۲۴		

آزمون فوق، آزمون پیش فرض جهت بررسی همگنی شیب رگرسیون است؛ با توجه به جدول فوق (۵) ملاحظه می‌شود سطح معنی داری متغیر گروه پیش آزمون متغیر مهارت‌های اجتماعی برابر ۰/۰۶۱ و بیشتر از ۰/۰۵ می‌باشد. این امر نشان دهنده این است که پیش فرض همگنی شیب رگرسیون رعایت شده است.

آمار توصیفی:

جدول ۶: آمار توصیفی

گروه	میانگین	انحراف استاندارد	تعداد
کنترل	۱۹۶/۹۰	۱۴/۶۸۵	۲۰
آزمایش ۱	۲۲۴/۲۵	۱۳/۰۴۱	۲۰
کل	۲۱۰/۵۵	۱۹/۴۸۶	۴۰

در جدول فوق (۶) که نشان دهنده ی آمار توصیفی متغیر پژوهش است، مشخص گردید که میانگین متغیر مهارت‌های اجتماعی در پس آزمون، در گروه آزمایش ۱ بیشتر از گروه کنترل است.

جدول ۷: آزمون لون

F	df1	df2	معنی داری
۱/۲۴	۱	۳۸	۰/۳۴۵

طبق جدول (۷)، اندازه آزمون لون ۱/۲۴ بوده و سطح معناداری آن ۰/۳۴۵ می‌باشد که از آنجا که این مقدار از ۰/۰۵ بیشتر است، لذا فرضیه صفر مبنی بر همگونی واریانس‌ها در دو گروه کنترل

جدول ۸: تحلیل کواریانس پس‌آزمون مهارت اجتماعی در برنامه مونته سوری با نمرات پیش آزمون در آزمون اثرات

منبع	مجموع مجزورات	df	میانگین مربعات	F	معنی داری	اندازه اثر
III						
مدل اصلاح شده	۱۳۶۷۹/۴۳۹	۲	۶۸۳۹/۷۱۹	۲۲۳/۸۸۹	۰/۰۰۱	۰/۴۱
رهگیری	۷۸۰/۲۱۲	۱	۷۸۰/۲۱۲	۲۵/۵۳۹	۰/۰۰۱	۰/۴۲
پیش‌آزمون	۶۱۹۹/۲۱۴	۱	۶۱۹۹/۲۱۴	۲۰۲/۹۲۳	۰/۰۰۱	۰/۱۳
گروه	۶۱۸۶/۳۴۹	۱	۶۱۸۶/۳۴۹	۲۰۲/۵۰۲	۰/۰۰۱	۰/۴۱
خطا	۱۱۳۰/۳۳۶	۳۷	۳۰/۵۵۰			

(جدول ۸) بر مهارت‌های اجتماعی کودکان اول ابتدایی تأثیرگذار است؛ بنابراین فرضیه فرعی اول تایید می‌گردد.

فرضیه فرعی دوم: روش مالاگاتسی بر مهارت‌های اجتماعی کودکان اول ابتدایی تأثیرگذار است.

به‌منظور بررسی فرضیه فوق، از آزمون کواریانس استفاده شده‌است که پیش‌فرض آن آزمون همگنی شیب رگرسیون است که در ادامه ارائه می‌گردد:

در جدول (۸) ملاحظه می‌شود، در پس‌آزمون، نمرات متغیر مهارت‌های اجتماعی گروه آزمایش ۱ با نمرات متغیر مهارت‌های اجتماعی در گروه کنترل تفاوت معنی داری وجود دارد چراکه سطح معنی داری گروه ۰/۰۰۱ بوده که از ۰/۰۵ کمتر است. در نتیجه می‌توان عنوان کرد که کودکانی که روش آموزشی مونته سوری را دریافت کرده‌اند، مهارت‌های اجتماعی بیشتری نسبت به گروهی که مداخلات دریافت نکرده‌اند، دارند. به‌طور کلی نتایج بیان می‌کنند که برنامه درسی مونته سوری با اندازه اثر ۰/۴۱

جدول ۹: آزمون همگنی شیب رگرسیون

منبع	مجموع مجزورات	df	میانگین مربعات	F	معناداری
نوع سوم					
مدل تصحیح شده	۳۲۷۳۰/۲۸۸	۳	۱۰۹۱۰/۰۹۶	۴۵۵/۸۴۷	۰/۰۰۱
رهگیری	۱۵۸۸/۲۴۸	۱	۱۵۸۸/۲۴۸	۶۶/۳۶۰	۰/۰۰۱
گروه	۱۶۴۹/۳۶۵	۱	۱۶۴۹/۳۶۵	۶۸/۹۱۴	۰/۰۰۱
پیش‌آزمون	۷۴۲۰/۷۷۴	۱	۷۴۲۰/۷۷۴	۳۱۰/۰۵۶	۰/۲۳۰
گروه * پیش‌آزمون	۷۰۰/۳۲۷	۱	۷۰۰/۳۲۷	۲۹/۲۶۱	۰/۱۶۳
خطا	۸۶۱/۶۱۲	۳۶	۲۳/۹۳۴		

برابر ۰/۱۶۳ و بیشتر از ۰/۰۵ می‌باشد. این امر نشان دهنده این است که پیش فرض همگنی شیب رگرسیون رعایت شده‌است.

آزمون فوق، آزمون پیش‌فرض جهت بررسی همگنی شیب رگرسیون است؛ باتوجه به جدول فوق (۹) ملاحظه می‌شود سطح معنی داری متغیر گروه پیش آزمون متغیر مهارت‌های اجتماعی

آمار توصیفی:

جدول ۱۰: آمار توصیفی

گروه	میانگین	انحراف استاندارد	تعداد
کنترل	۱۹۶/۳۶	۱۴/۶۸۵	۲۰
آزمایش ۲	۲۴۶/۷۱	۱۶/۵۲۶	۲۰
کل	۲۲۱/۵۳	۲۹/۳۴۸	۴۰

جدول ۱۱: آزمون لون

F	df1	df2	معنی داری
۰/۰۷۱	۱	۳۸	۰/۷۹۲

طبق جدول (۹) اندازه آزمون لون ۰/۰۷۱ بوده و سطح معناداری آن ۰/۷۹۲ می باشد که از آنجا که این مقدار از ۰/۰۵ بیشتر است، لذا فرضیه صفر مبنی بر همگونی واریانس ها در دو گروه کنترل و آزمایش ۲ در سطح ۵ درصد رد نمی گردد. در نتیجه فرضیه برابری واریانس ها تایید می شود.

جدول ۱۲: تحلیل کواریانس پس آزمون مهارت اجتماعی در برنامه مالاگاتسی با نمرات پیش آزمون در آزمون اثرات

منبع	مجموع مجزورات نوع	df	میانگین مربعات	F	معنی داری	اندازه اثر
III						
مدل اصلاح شده	۳۲۰۳۹/۹۶۲	۲	۱۶۰۱۴/۹۸۱	۳۷۹/۳۷۱	۰/۰۰۱	۰/۵۲
رهگیری	۴۸۷۲/۳۵۱	۱	۴۸۷۲/۳۵۱	۱۱۵/۴۱۹	۰/۰۰۱	۰/۵۴
پیش آزمون	۷۷۲۵/۰۶۲	۱	۷۷۲۵/۰۶۲	۱۸۲/۹۹۵	۰/۰۰۱	۰/۱۲
گروه	۲۵۲۷۹/۶۱۸	۱	۲۵۲۷۹/۶۱۸	۵۹۸/۸۳۷	۰/۰۰۱	۰/۵۴
خطا	۱۵۶۱/۹۳۸	۳۷	۴۲/۲۱۵			

فرضیه فرعی سوم:

روش تدریس مالاگاتسی نسبت به روش مونته سوری تأثیر بیشتری بر مهارت های اجتماعی کودکان اول ابتدایی دارد.

به منظور بررسی فرضیه فوق، از آزمون تعقیبی بونفرونی استفاده شده است که نتایج آن در ادامه ارائه می گردد:

در جدول (۱۲) ملاحظه می شود، در پس آزمون، نمرات متغیر مهارت های اجتماعی گروه آزمایش ۲ با نمرات متغیر مهارت های اجتماعی در گروه کنترل تفاوت معنی داری وجود دارد چرا که سطح معنی داری گروه ۰/۰۰۱ بوده که از ۰/۰۵ کمتر است. در نتیجه می توان عنوان کرد که کودکانی که روش آموزشی مالاگاتسی را دریافت کرده اند، مهارت های اجتماعی بیشتری نسبت به گروهی که مداخلات دریافت نکرده اند، دارند. به طور کلی نتایج بیان می کنند که برنامه درسی مالاگاتسی با اندازه اثر ۰/۵۴ (جدول ۱۲) بر مهارت های اجتماعی کودکان اول ابتدایی تأثیر گذار است؛ بنابراین فرضیه فرعی دوم تایید می گردد.

جدول ۱۳: مقایسه‌های زوج دو برنامه آموزشی بر مهارت‌های اجتماعی با استفاده از آزمون بونفرونی

گروه	در مقایسه با گروه	تفاوت میانگین	معنی‌داری
آزمایش ۱	کنترل	۲۷/۳۵	۰/۰۰۱
	آزمایش ۲	-۸/۲۷	۰/۰۱۴
آزمایش ۲	کنترل	۴۹/۱۸	۰/۰۰۱
	آزمایش ۱	۹/۲۱	۰/۰۲۶

جدول فوق (۱۳) نشان می‌دهد که سطح معنی‌داری متغیر مهارت‌های اجتماعی در گروه‌ها کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد. این مسئله بدان معناست که بین شاخص‌های گروه‌های آزمایش (مونته سوری و مالاگاتسی) با گروه کنترل و نیز میان دو گروه آزمایش با یکدیگر، تفاوت معناداری وجود دارد. همچنین تفاوت میانگین موجود بین دو گروه آزمایش نشان می‌دهد که گروه آزمایش ۲ یعنی مالاگاتسی اثربخشی بیشتری بر مهارت‌های اجتماعی نسبت به گروه آزمایشی ۱ یعنی مونته سوری دارد. بنابراین فرضیه فرعی سوم تایید می‌گردد.

نتیجه گیری و بحث

پژوهش موردنظر باهدف ارزیابی اثربخشی و مقایسه دو برنامه درسی مونته سوری و مالاگاتسی بر مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان انجام شد. در سؤال اول و مرتبط با تأثیر روش مونته سوری بر مهارت‌های اجتماعی، یافته‌ها نشان داد در پس‌آزمون، نمرات متغیر مهارت‌های اجتماعی گروه آزمایش ۱ با نمرات متغیر مهارت‌های اجتماعی در گروه کنترل تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($P=0/000$)؛ در نتیجه می‌توان عنوان کرد اثر روش آموزشی مونته سوری بر مهارت‌های اجتماعی بر مهارت‌های اجتماعی کودکان اول ابتدایی تأثیرگذار است. این یافته با یافته‌های تحقیقات احمدوند و کلاه‌دوز (۱۳۹۶) و برور و کلاور^۱ (۲۰۲۳) همسو است. یکی از اهداف اصلی رویکرد مونته سوری، ایجاد محیطی متناسب برای پرورش کودکی مستقل و خودگردان بوده است. به گفته مونته سوری، اگر محیط مناسبی برای کودک

فراهم شود، رفتار اجتماعی او رشد می‌کند، درک او از مسائل افزایش می‌یابد و او در پیچ‌وخم زندگی موفق می‌شود. الجابری، ۲۰۲۰. اگر کودک در محیطی باشد که این محیط واقعاً متعلق به او باشد و زمینه واکنش‌های فعال را در او ایجاد کند، این واکنش اهمیت عاملیت یادگیرنده در تعامل با محیط را بیان می‌کند. این عاملیت در چارچوب آزادی عمل و سازگاری کودک در محیط شکل می‌گیرد. در نتیجه، وی در جهت رشد خود گام برمی‌دارد. از این‌رو مونته سوری علاوه بر طراحی و سایل و ابزار مناسب کودک، محیطی را فراهم می‌آورد که هم عاملیت کودک نشان داده شود و هم آزادی و سازگاری وی با محیط و شرایط یادگیری فراهم شود، لذا معلم مونته سوری در این شرایط تلاش می‌کند رشد فیزیکی، آموزشی و اجتماعی کودکان میسر گردد. در کلاس‌های مونته سوری بازی نقشی حیاتی دارد. به عقیده مونته سوری، کودک در هنگام بازی کردن در مدرسه بزرگی است که در آن پرورش می‌یابد و نیروی بدنی، ذهنی و اجتماعی‌اش رشد می‌کند و از هر جهت برای زندگی کردن آماده می‌شود. در همین راستا پژوهش‌های بسیاری نیز نشان داده‌اند که انجام بازی به افزایش رشد و مهارت‌های اجتماعی کودکان منجر می‌گردد (لچ و ساکشوگ^۲، ۲۰۰۴). علاوه بر این، در روش مونته سوری، مواد و ابزارهای آموزشی نسبت به تعداد کودکان محدود است؛ این محدودیت موجب می‌شود کودک احترام به دیگران و صبوری را بیاموزد و در نتیجه مهارت‌های اجتماعی وی افزایش پیدا کند. فعالیت‌های گروهی در کلاس‌های مونته سوری، کودک را تشویق به ایجاد رابطه هدفمند با دیگران در کلاس می‌کند و روح جمعی تقویت می‌شود که مونته سوری از آن با نام انسجام

² Lach & Sakshaug

¹ Brouwer & Klaver

مربیان، والدین، اجتماع، پیرامون و مرتبط بودن آنها با هم بسیار مهم و اساسی است. مالاگاتسی که این ارتباط و تبادل نظر را یک روش باز و دموکراتیک می‌خواند، مسیر دو طرفه تعامل را نیز همانند مسابقه پینگ پونگ می‌داند که برای ادامه بازی، مهارت هر دو طرف یعنی هم کودکان و هم بزرگسالان اهمیت دارد و این مهارت‌ها باید با هم متناسب و هماهنگ باشند تا رشد و یادگیری اتفاق بیفتد (سان کیم و دارلینگ، ۲۰۰۹). در روش تدریس مالاگاتسی، از نظرات کودکان برای انجام فعالیت‌ها استفاده می‌شود. معلمان از روش بارش مغزی برای پیدا کردن موضوع‌های مورد علاقه کودکان استفاده می‌کنند. پیشنهادهاى متعددی به کودکان ارائه می‌شوند و مورد بحث قرار می‌گیرند و سپس تعدیل می‌شوند و در نتیجه کنار گذاشته شده و یا اینکه دنبال می‌شوند. بدین ترتیب توانایی مشارکت و برقراری ارتباط با دیگران تقویت می‌شود.

در فرضیه سوم یافته‌ها نشان داد روش تدریس مالاگاتسی نسبت به روش مונته سوری تأثیر بیشتری بر مهارت‌های اجتماعی کودکان اول ابتدایی دارد. تفاوت میانگین موجود بین دو گروه آزمایش نشان می‌دهد که گروه آزمایش ۲ یعنی مالاگاتسی اثربخشی بیشتری بر مهارت‌های اجتماعی نسبت به گروه آزمایشی ۱ یعنی مونه سوری دارد. از آنجایی که تاکنون مقایسه‌ای میان دو روش تدریس مالاگاتسی و مونه سوری در خصوص اثربخشی بر مهارت‌های اجتماعی انجام نشده است، لذا پیشینه‌ای که همسو با نتایج این فرضیه باشد، یافت نشد؛ اما تحلیل‌های یانکو (۲۰۱۹) و حسینی، حیدری و سعادت‌مند (۱۳۹۸) نشان می‌دهد به دلیل برنامه درسی رویدنی و غیر خطی بودن آن نقش همکاری و تعامل بین معلم و یادگیرندگان به منظور کسب مهارت‌های اجتماعی افزایش پیدا می‌کند. به این ترتیب در روش مالاگاتسی مالاگاتسی به دلیل نوع نگاه انعطاف‌پذیر بیشتری که به پرورش کودک دارند، با طراحی بازی‌ها، ابزار، و سایل، محیط آموزشی و برنامه‌های درسی از طریق تعامل با فراگیران موجبات رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان را فراهم می‌آورند. همچنین چرایی اثربخش‌تر بودن روش مالاگاتسی نسبت به مونه سوری را می‌بایست در خاستگاه شکل‌گیری این دو روش جست و جو کرد. خاستگاه و علت شکل‌گیری روش مونه سوری مبتنی بر رویکرد اثبات‌گرایانه، عینی و شفاف به پدیده‌ها از جمله آموزش و تربیت و کمک به استقلال کودکان عقب مانده ذهنی به روش گام به گام بود. اما لوریس مالاگاتسی روش تدریس خود را پس

واحد اجتماعی، یاد می‌کند. از سویی دیگر، کلاس‌های مونه سوری، به کودکان حس مسئولیت‌پذیری را می‌آموزد و به آنها یاد می‌دهد آزادی، مسئولیت شخصی را به همراه می‌آورد. این مسئولیت‌ها کودک را به آگاهی اجتماعی، توانایی مشارکت و انسجام واحد اجتماعی هدایت می‌کند. بدین ترتیب با تمام این تفصیلات، می‌توان اذعان داشت که روش مونه سوری منجر به افزایش مهارت‌های اجتماعی کودکان می‌گردد.

فرضیه دوم بیانگر تأثیر روش مالاگاتسی بر مهارت‌های اجتماعی کودکان اول ابتدایی بود. یافته‌های به دست آمده نشان داد که در پس‌آزمون، نمرات متغیر مهارت‌های اجتماعی گروه آزمایش ۲ با نمرات متغیر مهارت‌های اجتماعی در گروه کنترل تفاوت معنی داری وجود دارد ($P=0.000$)؛ لذا روش آموزشی مالاگاتسی بر مهارت‌های اجتماعی تأثیرگذار است. این یافته با یافته‌های تحقیق سلطانی، اقدسی و هاشمی (۱۴۰۰)، محمدی و مستری (۱۳۹۶) و یانکو (۲۰۱۹) همسوست. رویکرد آموزشی مالاگاتسی، مبتنی بر یک برنامه درسی رویدنی است نه خطی و مکانیکی که در آن برنامه‌های درسی در قالب پروژه‌ها و از طریق تعامل با یادگیرنده به تدریج شکل می‌گیرند و ارائه می‌شوند (رنکین، ۲۰۰۴). در روش تعاملی یادگیرنده خلاق و سازنده دانش و عمل است. بر این اساس یادگیرنده در یک چرخه مشاهده، تأمل و تعامل اجتماعی به رشد و بهبود مهارت‌های اجتماعی خود کمک می‌کند. از سوی دیگر رویکرد مالاگاتسی پروژه محور است. رویکردهای پروژه محور ذاتاً نیازمند دگرگونی است و براساس تفکری دموکراتیک و مردم مدار بنا شده است. در این روش افرادی که به حاشیه رانده شده‌اند، از طریق مشارکت در آموزش، پژوهش و کنش، به تغییر واقعیت اجتماعی پیرامون خود تشویق می‌شوند و چارچوب ارزشی خود را ارتقا می‌بخشند. بنابراین پروژه‌ها می‌توانند در چهار حوزه اصلی دانش، مهارت، سرشت، طبیعت و احساسات به کودکان کمک کنند. همچنین امکان کسب مهارت‌های تحصیلی آموزشی، اجتماعی و ارتباطی را همزمان فراهم می‌کنند. بر همین اساس، ویرجینیا (۲۰۲۲) نیز بیان می‌کند که منابع چندهسته‌ای و یادگیری گروهی موجب افزایش توان مشارکت و تقویت ارتباطات اجتماعی کودکان مقطع ابتدایی می‌شود. از آنجا که در رویکرد آموزشی مالاگاتسی، ارتباط و یادگیری در یک فرآیند آموزشی همراه یکدیگرند، در این برنامه به وسعت بخشیدن شبکه‌های ارتباطی، بسیار توجه می‌شود. گرچه در رویکرد آموزشی مالاگاتسی تمرکز اصلی بر روی کودکان است، اما نقش

- پژوهش حاضر متشکل از دختران ۶ تا ۷ ساله مشغول به تحصیل در کلاس اول دبستان بوده است. دانش آموزانی که کمی بزرگ‌تر یا کوچک‌تر بودند ممکن است رفتارهای متفاوتی نسبت به دختران همسن خود داشته باشند. از این رو جهت تعمیم نتایج حاصله به دختران و پسران دیگر، می‌بایست احتیاط لازم صورت پذیرد.

- یکی دیگر از محدودیت‌های این پژوهش، عدم دقت شرکت کنندگان در زمینه پر کردن پرسش‌نامه مهارت‌های اجتماعی به دلیل سن پایین بود که بعضاً آموزش دهند مجبور بود به شرکت کننده در تکمیل پرسش‌نامه کمک نماید.

- در این پژوهش اثربخشی روش مونته سوری و مالاگاتسی بر مهارت‌های اجتماعی بررسی شد. پیشنهاد می‌شود این اثربخشی بر سایر مولفه‌ها از جمله مهارت‌های هنری نیز سنجیده شود.

- بهتر است تمامی معلمان مدارس و کودکان‌های سراسر کشور با روش‌های آموزشی مونته سوری و مالاگاتسی را در آموزش‌های ضمن خدمت آشنا شوند.

- باتوجه به اهمیت و لزوم رشد مهارت‌های فردی و استقلال در سنین پایین کودکی و رشد اجتماعی و افزایش تعاملات و ارتباطات در سنین بالاتر، پیشنهاد می‌شود جهت تربیت و پرورش کودکان زیر سن مدرسه از روش مونته سوری و جهت تربیت و پرورش کودکان دبستانی و پیش‌دبستانی، از روش مالاگاتسی استفاده شود.

- باتوجه به وجود تفاوت‌های رفتاری - شخصیتی دختران با پسران، پیشنهاد می‌شود این تحقیق در جامعه آماری متشکل از پسران دبستانی نیز انجام پذیرد.

تشکر و قدردانی

بدین‌وسیله نویسندگان از تمامی شرکت‌کنندگان در این پژوهش و صمیمانه تشکر و قدردانی می‌کنند.

ملاحظات اخلاقی

از پایان جنگ جهانی دوم و و به‌شکل غیر اثبات گرایانه، غیر خطی و غیر مکانیکی و با هدف تربیت نسل جدیدی از فرزندان آزاد، اجتماعی، صلح‌جو و خلاق ابداع نمود. در رویکرد مالاگاتسی، روابط محکم و مثبت میان افراد حاکم بوده و یکی از ارزش‌های مهم این رویکرد است. از این جهت می‌توان گفت رویکرد آموزشی مالاگاتسی از طریق گوش دادن فعال، همکاری با یکدیگر و ارزش نهادن به رابطه‌ها، باعث افزایش مهارت‌های اجتماعی کودکان می‌گردد. در این راستا، کودکان آموزش دیده با رویکرد مالاگاتسی با کمک دیگران می‌آموزند که در برابر حقوق خود، دارای وظیفه و مسئولیت‌هایی نیز هستند. کارهای روزمره این روش تدریس نه تنها با هدف احترام به حقوق کودک طراحی شده‌اند، بلکه به او امکان مسئولیت پذیری و انجام وظیفه نیز می‌دهند.

مالاگاتسی بر آموزش و پرورش مبتنی بر روابط^۱ تأکید دارد که بر ارتباط هر کودک با دیگران متمرکز است و به دنبال آن است تا به روابط متقابل بین کودکان و خانواده، مربیان، جامعه و محیط را فعال سازد و آن را تقویت کند. از سویی دیگر، روش رویکرد مالاگاتسی، یک روش اکتشافی است که زمینه بروز و ظهور قدرت‌های درونی کودکان را فراهم می‌سازد. در این روش تدریس، پروژه‌ها و کارهای گروهی یک ماجراجویی همیشگی است و تحول و یادگیری در آن مرحله‌ای نبوده بلکه به صورت مارپیچی هستند و مرتب مورد بازنگری قرار می‌گیرند. در این رویکرد پروژه محور، بر وسعت بخشیدن شبکه‌های اجتماعی توجه بسیاری می‌شود و در نتیجه موجبات رشد اجتماعی کودکان را فراهم می‌آورد (سان کیم و دارلینگ، ۲۰۰۹). بدین ترتیب نهایتاً می‌توان گفت که به علت نوع نگرش مالاگاتسی و میزان تأکید بیشتر بر رشد اجتماعی کودک، اثربخشی این روش تدریس بر مهارت‌های اجتماعی کودکان بیشتر از روش تدریس مونته سوری می‌باشد.

با توجه به تبیین فرضیات پژوهش که توضیحات آن بیان شد در ادامه به برخی از محدودیت‌ها و پیشنهادات پژوهش اشاره می‌شود که می‌تواند در پژوهش‌های بعدی مد نظر قرار گیرد.

- تعداد اندک افراد شرکت کننده در پژوهش به دلیل ذات پژوهش‌های نیمه‌آزمایشی، یکی از محدودیت‌های این پژوهش محسوب می‌شود.

¹ Education Based on Relationships

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان، مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است. این مقاله قبلاً در هیچ نشریه‌ای اعم از داخلی یا خارجی چاپ نشده است.

در جریان اجرای این پژوهش و تهیه مقاله کلیه قوانین کشوری و اصول اخلاق حرفه‌ای مرتبط با پژوهش رعایت شده است.

حامی مالی

کلیه هزینه‌های پژوهش حاضر توسط نویسندگان مقاله تأمین شده است.

منابع

- احمدوند، محمد علی؛ شیخ کلاهدوز، فاطمه. (۱۳۹۶). *اثربخشی آموزش روش مونته سوری بر افزایش مهارت اجتماعی و خلاقیت کودکان پیش‌دبستانی*. هشتمین کنفرانس بین‌المللی روانشناسی و علوم اجتماعی.
- اوبالاسی، آناهیتا و حسینی نسب، سید داوود. (۱۳۹۳). بررسی تأثیر آموزش روش مونته سوری بر خلاقیت کودکان پیش‌دبستانی ۴ و ۵ ساله شهر تبریز. *آموزش و ارزشیابی (علوم تربیتی)*، ۷(۲۸)، ۹۸-۸۱.
- حسینی، شهلا؛ حیدری، محمدحسین و سعادت‌مند، زهره. (۱۳۹۸). بررسی تطبیقی دیدگاه مونته سوری و لوریس مالاکاتسی در زمینه تربیت اوان کودکی. *پژوهش در برنامه ریزی درسی*. سال دهم، دوره دوم، شماره (۳۵) پیاپی ۶۲، صفحه ۸۲-۱۰۵.
- دیویی، جان (۱۳۳۱) *آموزشگاه‌های فردا*. (محمد صالح ابوسعید، مترجم). *نشر فرانکلین*.
- دیویی، جان. (۱۳۲۱). *مدرسه و شاگرد*. (مشفق همدانی، مترجم). تهران. شرکت سهامی چاپ کیهان.
- روسو. (۱۳۷۱). *امیل، ترجمه منوچهر کیا*. تهران، انتشارات گنجینه.
- سجادی، نرگس. (۱۳۹۸). نگاهی به رویکرد تربیتی مونته سوری از منظر عاملیت انسان. *دو فصلنامه فلسفه تربیت*. ۴(۲) ص ۱۱۹-۱۴۳.
- سلطانی، محمد؛ اقدسی، علی نقی و هاشمی، تورج. (۱۴۰۰). مقایسه اثربخشی روش‌های آموزشی رجویامیلیا و های اسکوپ بر خلاقیت و مهارت‌های اجتماعی نوآموزان پیش دبستان شهر تبریز، *نشریه علمی آموزش و ارزشیابی*، سال ۱۴، شماره ۵۵، ۸۳-۵۷.
- سلطانی، محمد؛ اقدسی، علی نقی و هاشمی، تورج. (۱۴۰۰). مقایسه اثربخشی روش‌های آموزشی رجویامیلیا و های اسکوپ بر خلاقیت و مهارت‌های اجتماعی نوآموزان پیش دبستان شهر تبریز، *نشریه علمی آموزش و ارزشیابی*، سال ۱۴، شماره ۵۵، ۸۳-۵۷.
- صادقی، سعید؛ پور اعتماد، حمیدرضا و فتح آبادی، جلیل. (۱۳۹۵). اثربخشی آموزش مهارت‌های اجتماعی بر مشکلات رفتاری و مهارت‌های اجتماعی نوجوانان دچار اختلال طیف اُتسم با عملکرد. *نشریه: روان‌شناسی کاربردی*. دوره: ۱۰، شماره: ۴ (پیاپی ۴۰)، صفحات: ۴۷۷-۴۹۹.
- صبحی قراملکی، ناصر؛ پور عبدل، سعید و سجادی‌پور، سیدحامد. (۱۳۹۷). اثربخشی آموزش مهارت‌های اجتماعی بر بهبود بهزیستی اجتماعی دانش آموزان زورگو. *نشریه: روش‌ها و مدل‌های روان‌شناختی*. دوره: ۹، شماره: ۳۴، صفحات: ۱۵-۱.
- صدری دمیچ، اسماعیل، اسماعیلی قاض یولویی، فریا. (۱۳۹۵). اثربخشی آموزش مهارت‌های اجتماعی-هیجانی بر تنظیم شناختی هیجان و مهارت‌های اجتماعی کودکان دارای اختلال یادگیری خاص، *مجله‌ی ناتوانی‌های یادگیری*، دوره‌ی ۵، شماره‌ی ۴، ۸۶-۵۹.
- علامه، عاطفه. (۱۳۹۷). تأثیر آموزش مهارت‌های مطلوب اجتماعی مبتنی بر برنامه گروه بندی مهارت بر شایستگی اجتماعی دانش آموزان پسر پرخاشگر. *نشریه: راهبردهای شناختی در یادگیری* دوره: ۶، شماره: ۱۱، صفحات: ۴۵-۶.
- کیانی، معصومه. (۱۴۰۰). بررسی مبانی فلسفی و ماهیت یادگیری الگوی آموزشی مونته سوری. *فصلنامه توسعه حرفه‌ای معلم*. سال ششم، شماره ۲، صفحه ۵۹-۷۴.
- محمدی، نعیم و مستری، مهناز. (۱۳۹۶). بررسی تأثیر رویکردهای آموزشی بر مهارت‌های اجتماعی کودکان

پزشکی/دانشگاه علوم پزشکی مشهد، سال ۶۳، شماره ۴،
۲۶۸۸-۲۶۹۷.

یوسفی، فریده، و خیر، محمد. (۱۳۸۱). بررسی پایایی و روایی
مقیاس سنجش مهارت‌های اجتماعی ماتسون و مقایسه
عملکرد دختران و پسران دبیرستانی در این مقیاس.
علوم/اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، ۱۸ (پیاپی ۳۶)،
۱۴۷-۱۵۸.

پیش‌دبستانی، تعلیم و تربیت، دوره ۳۳، شماره ۱۲۹، ۱۳۵-
۱۵۴.

هاشمی، سید احمد، رنجبر، مختار، ماشین چی، علی‌اصغر، کارگر،
محمد، بهروزی، محمد، نوروزی، مهدی. (۱۳۹۹). تأثیر
روش آموزشی مونته سوری بر خودکارآمدی تحصیلی
کودکان مقطع پیش‌دبستانی شهر بوشهر، مجله دانشکده

Aljabreen. H. (2020). Montessori, Waldorf and
Reggio Emilia: A Comparative Analysis of
Alternative Models of Early Childhood
Education *International Journal of Early
Childhood*, 52, 337-353.

Brouwer, J. Klaver, L. T. van der Zee. S.
(2023). Montessori's Perspective on
Citizenship Education: A View from the
Netherlands. *Journal of Montessori
Research* 9(2), 29-43.

Dannert, N. Fowler. S A. (۲۰۱۵). Montessori
and Non-Montessori Early Childhood
Teachers' Attitudes Toward Inclusion and
Access. *Journal of Montessori Research*,
1(1), 29-41.

Dewey, J. (1916). Democracy And Education
The Pennsylvania State University..

Dobbins, N., Brandon, RR., Jones, VL.,
Higgins, H. (2023). Social Skills
Prioritization: Gathering Consensus from
Parents, Students, and Teachers.
Intervention in School and Clinic, 59 (2)
115-125 .

Ganjineh. Sava, S. Fartusnic, C. Ancuta, L. N.
(2022). Romania: Continuity and
innovation in the civics and social
education curriculum. *Journal of social
science Education*, 21(4), 2-21.

Holmes, G. R. (2017). Loris Malaguzzi,
Reggio Emilia and Democratic
Alternatives to Early Childhood Education
Assessment. *Journal Forum*. 59(2), 159-
163.

Jenkins L. N, Jaclyn. T. (2023). Social-
Emotional skill-based differences between
active and Passive bystanders of Bullying.

Contemporary School Psychology, 27(3),
469-478.

Lach, T & Sakshaug, L. (2004). The role of
playing games in developing algebraic
reasoning, spatial sense, and problem
solving. *Focus on Learning Problems in
Mathematics*, 26(1), 34-42.

Matson J.L. Rotatori, A, F & Helsel, W. J.
(1983). Development of a rating scale to
measure social skills in children: The
Matson evaluation of social skills with
youngsters (MESSY), *Behavior research
and therapy*, 21(4), 335-340.

Mosher. M. A. (2022). Technology Tools
available for implementing social skill.
*Instruction Teaching Exceptional
Children*, 55(1), 60-71.

Özgül. P. Türker. S. Nevra. A. A. (2023).
Collaborative learning with mind mapping
in the development of social skills of
children. *Participatory Educational
Research*, 9(1), 463-480.

Pereira. B. A. Hamsho, N. Susilo, A.,
Famolare, G. M. Blacher, J. Eisenhower,
A. (2024). Longitudinal associations
between internalizing behaviors and social
skills for autistic students during the early
school years. *School Psychology*. 39(1),
61-71.

Rankin. B. (۲۰۰۴). The Importance of
intentional socialization among children in
small groups: A Conversation with Loris
Malaguzzi. *Early Childhood Education
Journal*, 32(2), 81-86.

Rousseau J. J. (1992). Emil. Translated by
Manouchehr Kia. Tehran,

- Sun Kim. B. Darling. L. F. (۲۰۰۹). Malaguzzi, and the constructive conversations of preschoolers in a Reggio-Inspired classroom. *Early Childhood Education Journal* 37(2), 137-145.
- Taggart, J. Fukuda, E. Lillard A. S. (2018). Children's preference for real activities: Even stronger in the Montessori children's house. *Journal of Montessori Research*. 4(2), 2-9.
- Tebano Ahlquist. E. M. Gynther P. (2022). Teaching in the Montessori classroom: Investigating variation theory and embodiment as a foundation of teachers' development. *Journal of Montessori Research*, 6(1), 33-45.
- Virginia, T. Eve. V. (2022) Parent discipline and pre-Schoolers' social skills. *Early Child Development and Care*, 192(3), 410-424.
- Yanko. M. (2019). Learners' identity through soundscape composition: Extending the pedagogies of Loris Malaguzzi With Music Pedagogy. *Journal Learning Landscapes*, 12, 2- 73.